

DEN VÄRDEFULLA TJÄDERLEKEN

Ersättning vid avverkningsförbud

*Domstolsverket: Mark- och miljörättsdagarna
Stockholm den 30 januari 2024*

Jan Darpo
Juridicum/Uppsala Universitet

Naturvårdslagen (1964:822)

- ✱ **1964-1972:** Fritt att bygga utanför tätort, täkter, markavvattning, 1 § 3 st, 25-29§§ → ExpropL (1972:719), *pågående markanvändning avsevärt försvåras*; ekonomisk enhet/registerfastighet...
- ✱ **1972-1987:** FRP, bygglov mm, NJA 1981 s. 351 I *Turtola* o II *Klocka* → skogsinnehavet, SKONA-gruppen...
- ✱ **1987-1998:** "Berörd del" (behandlingsenhet), absolut belopp/ej bagateller, "toleranströskeln", SKS roll, "normal o naturlig rationalisering" (fjällnära skogen, jordbruket)...

Miljöbalken (1998:808)

- **31:4 §§, toleranströskeln (12:6), biotopskydd mm, naturvårdsavtal, 125% (2010), EU-rätten...**
- **Tillgång till rättslig prövning...**
- **Allmän rättspraxis:**
 - ✱ **NJA 2014 s. 332 *Gränsälvsfiskarna***
 - ✱ **NJA 2015 s. 323 *Bunkeflo strandängar*,**
 - ✱ **MÖD 2018-10-09; M 9276-17 *Potatisodling***
 - ✱ **MÖD 2020:8 *Avverkning i fjällnära skog***

Artskydd o ersättning till HD

- **MÖD 2021-12-22; M 7824-20 *Knäroten i Bredhälla* – ogillad pga ej sökt dispens...**
- **MÖD 2021-12-22; M 7293-20 *Hampedal* – återförvisning...**
- **MÖD 2021-12-22; M 7888-19 *Hargs Bruk (Tjädrarna i Malsättra)* – ersättning...**
 - ✳ Tjäderspel på 17,4/22 ha (fastigheten 2 326 ha, totalt 20 000 ha), beslut enligt 12:6 MB om förbud om ej dispens, sökte o nekades dispens, MMD; ersättning med 3, 392 Mkr (125%), fastställdes...

HD om artskyddet

- *Knäroten i Bredhälla – ej PT*
- *Hampedal – ej PT*
- *HD 2023-04-05; T 538-22 Hargs bruk (Tjädrarna i Malsättra):*
 - ✱ *12:6 → 2 kap. MB, 31:4 MB → 4 kap. ExpropL...*
 - ✱ *AF = precisering av 2 kap MB, förbud, ej uttrycklig rätt till ersättning...*
 - ✱ *Inte heller ersättning för 12:6-förbud om artskydd*
 - ✱ *Dock kan 2:15 RF åberopas direkt → ersättning enligt "allmänna principer"...*

2:15 RF (1972:152)

1. Vars och ens egendom är tryggad (...)
2. (...) Ersättning ska också vara tillförsäkrad den för vilken det allmänna **inskränker användningen** av mark eller byggnad på sådant sätt att **pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras** eller att skada uppkommer som är betydande i förhållande till värdet på denna del av fastigheten. (...)
3. Vid inskränkningar i användningen av mark eller byggnad som sker av **hälsoskydds-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl** gäller dock vad som följer av lag i fråga om rätt till ersättning.

Naturvård eller miljöskydd?

- **"Skador på miljön" inbegriper biologisk mångfald...**
- **Principen om att förorenare ska betala...**
- **Hänsyn enligt 2 kap. MB faller utanför 2 st...**
- **Finns lagstiftning om ersättning enligt 3 st...**
- **Även utan lagstöd kan finnas ersättningsrätt enligt "allmänna principer" (NJA 2014 s. 332)...**

Allmän slutsats (p. 32)

Det nu sagda innebär att en markägare **normalt inte har rätt till ersättning** av staten för begränsningar i markanvändningen som följer direkt av artskyddsförordningen. En sådan rätt kan emellertid föreligga **under speciella omständigheter, när det inte framstår som rimligt att markägaren ensam** tvingas ta de ekonomiska konsekvenserna av en i och för sig motiverad begränsning i markanvändningen. Rätten till ersättning bör då regelmässigt förutsätta, utöver att begränsningen har **varit mycket betungande för den enskilde**, att han eller hon har begärt men **nekats dispens enligt artskyddsförordningen**. Eftersom denna ersättningsrätt inte följer direkt av 31 kap. 4 § miljöbalken bör **ersättningen inte överstiga markägarens faktiska skada**.

Bedömningen i målet

- **Avsevärt försvårande inom den berörda delen, dvs den skog som är aktuell för avverkning...**
- **Inte rimligt att Hargs bruk ensamt...**
- **Stort företag får tåla mer...**
- **Har inte kunnat påverka eller förutse...**
- **I absoluta tal stort belopp (2,8 Mkr) = betydande skada...**
- **Beloppet (3,392 Mkr) vitsordat...**

Statsstöd..?

Utgör det otillåtet statsstöd att:

- ✱ **utge ersättning för artskydd,**
- ✱ **tillämpa ett påslag på 25% på marknads-
värdet av den förlust som orsakades pga.
ett sådant skydd, o**
- ✱ **utge ersättning för det som ingår i "tole-
ranströskeln" för den naturvård som
måste visas av markägaren?**

HD om statsstöd

47. En ersättning av det särskilda slag som är aktuell i målet är **avsedd att kompensera mottagaren** när en viss **statlig reglering får oförutsebara och särskilt betungande följder** av ett slag som inte drabbar alla markägare på samma sätt. Den gör det möjligt för företaget att **vidmakthålla samma konkurrensposition** som det skulle ha haft om dessa effekter inte hade inträtt. En sådan ersättning **medför däremot inte att företagets konkurrensposition blir starkare** än vad den hade varit utan den begränsning som regleringen har inneburit. Villkoret rörande **konkurrenssnedvridning i artikel 107 är därmed inte uppfyllt.**

Tydliga slutsatser..!

- **Artskyddet är en del av de allmänna hänsynsreglerna under 2 kap. MB...**
- **Artskyddet sorterar inte under 2:15 2 st. RF, utgör alltså "*inskränkning av miljöskydds-skäl*"...**
- **Oreglerat, men ersättning enligt 31:4 MB kan ändå utgå enligt "*allmänna principer*"...**
- **Nekad dispens är en förutsättning för ersättning...**

...mindre tydligt...

- Artskydd o ”tillkommande omständigheter som markägaren inte kunnat påverka eller förutse”, jfr. Hampedal...
- Jfr. också den berörda delen (”fackmannamässiga grunder”)...
- ”...det inte framstår som rimligt att bolaget ensamt tvingas stå de ekonomiska konsekvenserna...”
- ”...bortse från tyngden i det allmänintresse som ligger bakom begränsningen”...
- Faktisk skada, jfr. med 125%...

C-238/20 *Sātiņi-S SIA* (2022)

40. Av detta följer **att en fördel föreligger oavsett den påstått "kompensatoriska" karaktären** hos en åtgärd som är avsedd att mildra en ekonomisk aktörs förluster till följd av **tillämpningen av en skyldighet som härrör från en unionsbestämmelse.**

44. **Kostnaderna för att iaktta lagstadgade skyldigheter som syftar till att skydda miljön, bland annat den vilda faunan, (...), ingår nämligen bland de normala driftskostnaderna.** Beviljandet av ersättning för skada som åsamkats företaget av skyddade djur utgör således **en ekonomisk fördel** som det berörda företaget i princip **inte kan göra anspråk på under normala marknadsvillkor.**

Frågor att besvara

1. Vad är skillnaden jfr. med idag..?

- ✳ Utgångspunkten är att AF inte ger ersättning o markägaren måste tåla "långtgående inskränkningar"...
- ✳ Vad betyder att "*bakomliggande begränsningar – dvs avverkningsförbudet – är sådana att de berättigar till ersättning*"..?
- ✳ MEN jfr. med bedömningen i målet...

2. Den temporärara aspekten av skyddet...

3. Är Bombmurklan fortfarande relevant..?

4. Är det nu fritt fram för att införliva artskyddet i katalogen under 31:4 MB..?

Frågor att besvara, forts.

5. Ersättningsreglerna vid artskydd o förbudet mot statsstöd i artikel 107 TFEU..?
6. Pågående markanvändning o konkurrerande verksamheter...
7. Förhandsavgörande av EUD (jfr NJA 2022 s. 1051 *AstraZeneca*...

...eller för att uttrycka det tydligare

- *I vilken mån är det möjligt att lägga domen till grund för ersättning..?*

....och slutligen...

TACK FÖR UPPMÄRKSAMHETEN..!

PROSPEC o VIPA

<https://jur.uu.se/forskning/forskningsamnen/miljoratt/prospec/publikationer/>

www.jandarpo.se